GUSTAVSVÄRNIN KOLME ELÄMÄÄ

Retkeilijöiden opastus Gustun saaarella
Eevakaisa Mäntyranta, 27.6.2017

Vieraiden tullessa muut työt keskeytetään ja mennään vastaan laiturille. Konehuone ja kauppa kannattaa pitää aina siistissä kunnossa, sillä se on Sumusireeninhoitajan talon julkinen osa. Keittiö, kamari ja ullakko esitellään vieraille vain, mikäli he haluavat nähdä kuinka majakanvartijat elivät ja tällöinkin vain nopeasti.

Laiturilla vieraita tervehditään ja esittäydytään: ”Olen N.N. ja olemme Suomen Majakkaseuran vapaaehtoisia. Päivystämme saarella toukokuusta lokakuuhun ja jos olette kiinnostuneita, voin kertoa teille saaren historiasta. Meillä on myös pieni matkamuistokauppa ja mahdollisuus nauttia kahvit, josta perimme pienen maksun, mikä menee majakan ja saaren kunnostus- ja ylläpitotyöhön. Haluatteko opastuksen suomeksi, ruotsiksi vai englanniksi?”

Jo laiturilla vieraille kannattaa kertoa lyhyt alustus:
Tervetuloa Gustavsvärnille! **Tämä on saari, jolla on kolme erillistä elämää. Ensimmäinen niistä on saaren linnoitushistoria, toinen majakkahistoria, ja nyt elämme kolmatta kautta, kun Majakkaseura on saaren isäntänä.**

- Hankoniemen seutu on aina ollut sotilaallisesti hyvin merkittävä alue puolustuksellisesti
- Gustavsvärniltä Eestin rannikiolle Paldiskiin on vain 80 kilometriä
- Siksi Hankoniemestä on voitu valvoa koko Suomenlahden liikennettä ja jopa sulkea Suomenlahti. - **Suomen kuuluessa Ruotsin alaisuuteen v. 1792 sijaishallitsija Kaarle-herttua antoi käskyn aloittaa Hankoniemen linnoittaminen**
- Suunnitelman mukaan linnoitusrakennelmia tulisi Gustavsvärnille, Hangon Kuningattarenvuorelle ja 3 (?) muulle pikkusaarelle lähistöllä
- Laajemmassa kuvassa Gustavsvärn tuli osaksi Suomen eteläarannikon linnoitusketjua, johon kuuluu lännestä itään Turun Kuusiston linna, Raaseporin linna, Suomenlinna, Svartholma Loviisassa, Port Slava Kotkassa ja itärajan taakse jäänyt Pähkinälinna

Tämän jälkeen siirrytään Sumusireeninhoitajan talon pihalle ja jatketaan linnoitushistoriasta kertomista.

- **Suunnittelijaksi palkattiin Ehrensvärd, joka tunnetaan paremmin Suomenlinnan pääarkkitehtina**
- Hän oli myös kadettikoulun johtaja ja edusti parasta asiantuntemusta maassamme
- Suunnittelusta edettiin nopeasti käytäntöön: jo **kahden vuoden päästä saarella oli upseereiden talo, miehistörakennus, sepän paja, kellotapuli, puuvaja, varasto, puusepänverstas**
- Hyvin alkanut rakennusprojekti kuitenkin hyytyi, valtion kiinnostus lakkasi

- Seuraava tärkeä pointti: Suomen sota 1808-1809 → Suomen isäntämaa vaihtui Venäjäksi
- Venäjä aluksi kiinnostunut panostamaan Gustavsvärniin, into kuitenkin sammahti
- Vasta Krimin sota v. 1854 kiihdytti rakentamista
- ”Oolannin sotana” tunnetussa sodassa ”seilas engelsmanni Suomemme rannalla”
- Miksi? Krimin sota oli Venäjän ja Turkin välinen kahakka, ja Englanti otti sodassa Turkin puolen, joten Suomi osana Venäjää oli vihollisaluetta
- Englanti oli tunnettu merisotamaa, jolla oli lähes voittamaton armada (laivasto)
- Gustavsvärnille sijoitetut n. 60 tykkiä pystyivät kuitenkin torjumaan brittien hyökkäyksen Hankoon, kun taas brittien tykeissä oli niin heikko kantama, että heidän pomminsa osuivat lähinnä mereen Hangon edustalle

- Krimin sodan jälkimainingeissa Venäjän into ylläpitää Gustavsvärniä hiipui
- Linnoitus päätettiin lopettaa
- **Linnoituksen muurit määrättiin räjäytettäviksi, johon kului 10.000 kg mustaa ruutia**
- **Esim. saunan takana oleva kuoppa, jossa polttopuuta, on muistona tästä massiivisesta räjäytysurakasta**
- Tähän päättyi Gustun linnoitushistoria ja saari autioitui vajaaksi 20 vuodeksi

Tämän jälkeen tarjotaan vieraille mahdollisuus tehdä ostoksia majakkakaupassa ja juoda kuppi kahvia tai teetä. Kahvin ajan jutellaan vapaamuotoisesti, kysellään mistä vieraat tulevat, onko majakkaelämä heille ennestään jotain kautta tuttua jne.

Kahvien jälkeen vieraat viedään majakan läheltä löytyvän kivijalan luokse.

Gustun toinen elämä: majakkakausi

- 1800-luvun loppupuolella Suomi eli voimakasta teollistumisen kautta
- Hangon merkitys kasvoi:
- Rakennettiin rautatie Riihimäeltä Pietariin ja Hangosta Hyvinkäälle → saatiin ratayhteys Pietariin
- Saatiin talvilaivayhteys Tukholmaan
- Saatiin jäänmurtaja Hankoon
- → Hangosta tuli maan tärkein talvisatama
- Tämä kiihdytti valolaitteen saamista Hangon väylälle
- **Ensimmäinen johtoloisto rakennettiin muurien päälle v. 1867**
- **Seuraavana vuonna rakennettiin loistonhoitajan asunto, jonka perustukset näette tässä**
- Loisto siirrettiin muurin päältä loistonhoitajan talon katolle
- Valolaitteisto tilattiin Ranskasta tunnetulta yritykseltä Henri Lepaute et Fils
- Hieman myöhemmin hankittiin myös sumusireeni
- **Sumusireenin hoitajalle rakennettiin myös oma talo**
- **1900-1939 elämä saarella oli vilkasta: vakituisina asukkaina oli 2 majakanvartijaperhettä + 1 sumusireeninhoitajaperhe, kussakin perheessä 5 lasta, yhteensä n. 20 henkeä**
- Majakan 150-vuotisjuhlan puitteissa (v. 2018) saaren historiaa kartoitettiin entistä tarkemmin mm. historiikkiteosta varten. Tässä työssä tehtiinkin merkittävä löytö: havaittiin, että Gustavsvärnin ensimmäisen majakan alaosana toiminut rautainen koppi nököttää 90 %:n varmuudella Hangon purjehdusseuran ravintolan edessä Hangon satamassa.

- Tähän päätelmään tultiin, sillä sataman rautakoppi vastaa lähes täydellisesti ensimmäisen majakan piirustuksia. Gustulta koppi on lähtenyt luultavasti vuonna 1888. Arkistoista löydettiin myös

asemapiirros ensimmäisen majakan sijainnista. Se sijaitsi muurin vieressä lähimpänä Hankoon johtavaa väylää, turvallisen etäisyyden päässä puutalosta.

Toinen maailmansota, eli Suomen talvi- ja jatkosodat:

- Saari tyhjennettiin v. 1939, jonka jälkeen siellä ei enää ole ollut vakituista asutusta
- Suomi vuokrasi Hankoniemen Venäjälle alun perin 30 vuodeksi
- Saarella toimi mm. Venäjän viesti- ja merivalvonta-asema
- Venäläiset rakensivat saarelle korsuja, jotka on myöhemmin täytetty
- Lähisaaristossa, esim. Bengtskärin majakalla käytiin verisiä taisteluita
- Venäjä luovutti Hangon takaisin Suomelle v. 1941 mutta vastapainoksi vuokrasi Porkkalan alueen vuoteen 1956 asti
- Saarelle ei kuitenkaan tullut enää asutusta
- Hankolaiset saivat luvan hakea saaren rakennuksista rakennustarpeita
- Muut talot vähitellen purettiin, paitsi Sumusireeninhoitajan talo
- Myös majakan lyhtykoju tuuliviireineen säilyi ja on edelleen nykyisen majakan katolla
- **Vuonna 1951 saarelle vedettiin sähköt ja rakennettiin nykyinen, 11 metriä korkea teräsbetoninen sektoriloisto**
- Sumusireeninhoitajan talo modernisoitiin 1960-luvulla: lautalattia peitettiin muovimatolla ja pinkopahviset seinät levyillä
- Rakennusta käytettiin lähinnä saarella käyvien huoltomiesten taukotupana

Kolmas elämä: Majakkaseura

- Suomen Majakkaseura on perustettu v. 2003
- Omien, kunnostettavien majakkakohteiden etsintä käynnistyi heti
- 2005 Majakkaseura vuokrasi Metsähallitukselta Gustavsvärnin
- Vuokrasopimuksessa seura sitoutui kunnostamaan Sumusireeninhoitajan talon siihen kuntoon kuin se oli silloin, kun siinä asuttiin

Loppuhuomautus:

- Suomen rannikolla on useita merilinnoituksia, mutta Gustavsvärn on ainoa, jota ei ole entisöity

- Raunioituneessakin linnoituksessa on oma viehätyksensä, mutta ajan hammas syö sitä edelleen vääjäämättä
- Odotettavissa on täystuho, ellei kunnostamiseen löydy rahaa

Lopuksi tiedustellaan, onko vierailla kysyttävää saaren historiasta tai Majakkaseurasta.
Kysytään myös, onko ok jos vieraat valokuvataan ja heidän vierailustaan tehdään merkintä netissä olevaan julkisesti luettavaan Majakkapäiväkirjaan.